

Warszawa, 04-05-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.815.26.2023.DB

Pan

Waldemar Buda

Minister Rozwoju i Technologii

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

W dniu 5 maja 2023 r. obchodzony jest Europejski Dzień Walki z Dyskryminacją Osób Niepełnosprawnych i Dzień Godności Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną. W tej samej dacie upłynie również druga rocznica zawiązania przez pięć organizacji społecznych Koalicji „Przewijamy Polskę”¹, której celem jest podejmowanie działań na rzecz **stworzenia ogólnopolskiej sieci toalet dostosowanych do potrzeb dorosłych osób z niepełnosprawnościami, w których oprócz standardowego wyposażenia znajdują się również leżanki (przewijaki) dla osób dorosłych oraz podnośniki** umożliwiające m.in. wymianę środków chłonnych – tzw. **komfortek** (z ang. „changing places”).

Jak podkreślają przedstawiciele wspomnianej akcji problem braku miejsc przeznaczonych do wykonania czynności pielęgnacyjno-higienicznych, ale również m.in. zmiany cewnika, czy podania doodbytniczo leków dotyczy około 150 tys. osób, które na skutek choroby, niepełnosprawności lub wieku wymagają wykonania takich

¹ Fundacja MALI SIŁACZE z Krakowa, Fundacja NieOdkładalni z Gliwic, Lubelskie Forum Organizacji Osób Niepełnosprawnych – Sejmik Wojewódzki, Fundacja INTEGRACJA z Warszawy oraz Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Dorosłych z Mózgowym Porażeniem Dziecięcym ŻURAWINKA z Poznania.

czynności w pozycji leżącej. Z niepokojem odnotowałem informację, że odbywa się to często w niehigienicznych i urągających godności tych osób warunkach – m.in. na podłogach publicznych toalet, korytarzach czy w samochodach. **Brak tego rodzaju miejsc często wyklucza osoby z niepełnosprawnościami z udziału w życiu publicznym, społecznym i rodzinnym lub zmusza je do podejmowania decyzji niekorzystnie wpływających na ich zdrowie** – nieprzyjmowania napojów czy posiłków w celu ograniczenia konieczności korzystania z toalet².

Idea pokoi dedykowanych osobom potrzebującym szerszego wsparcia w dokonywaniu czynności pielęgnacyjno-higienicznych w pozycji leżącej jest stopniowo wdrażana na całym świecie. Komfortki są uruchamiane m.in. w Australii czy Irlandii. Na tle innych krajów najbardziej wyróżnia się Wielka Brytania, gdzie – według danych z rejestru prowadzonego przez Changing Places Consortium³ – funkcjonuje obecnie 1857 takich miejsc. Co więcej, to właśnie w tym państwie pojawił się opracowany przez British Standards Institution standard⁴ dotyczący aspektów technicznych takich pomieszczeń, a od 2021 r. na skutek zmiany przepisów prawa budowlanego szeroki katalog nowobudowanych i remontowanych budynków musi uwzględniać utworzenie „changing place”⁵.

Należy również wspomnieć, że na skutek zainicjowania Kampanii „Przewijamy Polskę” przez ostatnie dwa lata w wyniku wzrostu świadomości społecznej powstało około 30 takich miejsc, uruchamianych zarówno przez organizacje pozarządowe, jak również podmioty prywatne i samorządy. Gdańsk, Gliwice, Katowice, Kraków, Kraśnik, Lublin, Łódź, Poznań, Świdnik, Tychy, Warszawa i Wądosze – to według rejestru prowadzonego przez Kampanię „Przewijamy Polskę” miasta, gdzie można skorzystać z

² Problem braku komfortek był jednym z tematów spotkania z przedstawicielkami Kobiet Inicjatywy „Nasz Rzecznik”, które odbyło się w Biurze RPO 8 marca 2023 r., zob. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/zrpo-spotkanie-zespol-praw-kobiet-inicjatywa-nasz-rzecznik> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

³ Konsorcjum osób prywatnych oraz organizacji społecznych, które w 2003 r. rozpoczęło kampanię propagującą tworzenie changing places na terenie Wielkiej Brytanii.

⁴ Zob. „Design of an accessible and inclusive built environment”, s. 131-134; źródło: http://www.towardsvision.org/uploads/4/0/3/7/40379829/bs_8300-2-2018_buildings.pdf [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

⁵ Zob. <https://www.gov.uk/government/news/changing-places-toilets-for-severely-disabled-people-to-be-compulsory-in-new-public-buildings> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

takiego rozwiązania⁶. Jednocześnie rozwija się koncepcja wypożyczalni plenerowych komfortek w celu zapewnienia dostępności osobom ich potrzebującym do jak najszerszego katalogu imprez, które odbywają się w sezonie letnim na świeżym powietrzu.

Akcja zapoczątkowana przez koalicję organizacji społecznych przyniosła pozytywne efekty, jednak oddolne działania obywatelskie nie są wystarczające. W mojej ocenie **konieczne jest podjęcie działań o charakterze systemowym, docelowo ukierunkowanych na zmianę w obowiązujących uregulowaniach prawnych.**

Obowiązek wyrównywania szans osób z niepełnosprawnościami oraz umożliwienia im pełnego uczestnictwa we wszystkich sferach życia potwierdza ratyfikowana przez Polskę Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 ze zm.; dalej: „Konwencja”). Podkreśla ona znaczenie projektowania uniwersalnego oraz konieczność wprowadzenia przez poszczególne państwa standaryzacji rozwiązań przestrzennych, które zapewniłyby dostępność dla wszystkich użytkowników. Dostępność, jako jedna z podstawowych zasad Konwencji, konkretyzuje się przede wszystkim w odniesieniu do środowiska fizycznego, które obejmuje m.in. budynki, drogi, transport oraz inne urządzenia wewnętrzne i zewnętrzne, w tym szkoły, mieszkania, instytucje zapewniające opiekę medyczną i miejsca pacy (art. 9 Konwencji). Ponadto władze publiczne są zobowiązane do zapewnienia, że świadczone w społeczności lokalnej usługi i urządzenia dla ogółu ludności będą dostępne dla osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami oraz będą odpowiadać ich potrzebom, co ma na celu umożliwienie im prowadzenia niezależnego życia (art. 19 lit. c Konwencji). Kwestia zapewnienia miejsc dla osób z niepełnosprawnościami przeznaczonych do wykonania czynności pielęgnacyjno-higienicznych – niebędących jednak „standardowymi” toaletami dla tej grupy osób w rozumieniu aktualnie obowiązujących przepisów – wpisuje się w standard międzynarodowy, którego wymaga Konwencja.

Obecnie kwestie związane z zapewnieniem osobom ze szczególnymi potrzebami dostępu do pomieszczeń higieniczno-sanitarnych regulują przepisy prawa budowlanego. Art. 5 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 ze zm.) wprowadza ogólną regulację, zgodnie z którą przy budowie obiektu budowlanego bądź jego poszczególnych części oraz związanych z

⁶ Zob. <http://www.niepelnosprawni.pl/przewijamypolske> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

nim urządzeń należy zapewniać m.in. niezbędne warunki do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby z niepełnosprawnościami. Z kolei szczegółowe wymagania dla budynków są zawarte w przepisach wykonawczych do wyżej wskazanego aktu – m.in. w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1225, tj.). Tam też w Dziale III, Rozdziale 6 poświęconym pomieszczeniom higieniczno-sanitarnym, uregulowano obowiązek przewidzenia przynajmniej jednej toalety przystosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością, która ma zapewniać przestrzeń manewrową o wymiarach 1,5 m x 1,5 m, dojazd wykluczający istnienie progów oraz wyposażenia w postaci przystosowanej miski ustępowej oraz umywalki (ewentualnie natrysku) oraz zainstalowania uchwytów ułatwiających korzystanie z urządzeń higieniczno-sanitarnych⁷. Jednocześnie rozporządzenie wprowadza w § 85a obowiązek tworzenia pokoi do karmienia i przewijania dzieci – zgodnie z treścią przepisu, takie pomieszczenia powinny znajdować się w budynkach gastronomii, handlu lub usług o powierzchni użytkowej powyżej 1000 m² oraz na stacjach paliw o powierzchni użytkowej powyżej 100 m².

W mojej ocenie, ze względu na złożoność problemu dostępności osób z niepełnosprawnościami do przestrzeni publicznej, nie będzie wystarczające dodanie w odpowiednim rozporządzeniu, w zakresie dotyczącym toalet dla osób z niepełnosprawnościami kolejnego punktu w postaci leżanki. Należy bowiem wskazać, że aby takie pomieszczenia spełniały swoją funkcję muszą uwzględniać sprawdzone w praktyce rozwiązania. Z perspektywy osób potrzebujących bardziej intensywnego wsparcia niezbędne jest – oprócz przystosowanych do korzystania przez osoby z niepełnosprawnościami WC, umywalki, czy dużego kosza na odpady – zapewnienie także innych elementów. Jednym z nich jest odpowiednia leżanka lub przewijak. Koalicja „Przewijamy Polskę” argumentuje, że optymalne wymiary miałyby wynosić 200x90 cm, z wolną przestrzenią od jednego długiego i jednego krótkiego boku. Równie ważne jest wyposażenie takiego pomieszczenia w podnośnik sufitowy bądź jezdny, który umożliwiłby transport pomiędzy przewijakiem a wózkiem. Wskazane urządzenia są potrzebne, aby osoby asystujące podnosząc osobę z niepełnosprawnością nie były narażone na problemy zdrowotne bądź kontuzje

⁷ Zob. § 86 ust. 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1225, tj.).

związane z ich dźwiganiem. Oprócz ponadstandardowego wyposażenia ważna jest także wielkość takiego pomieszczenia ze względu na zapewnienie konieczności swobodnego poruszania się osoby z niepełnosprawnością wraz z użytkowanym przez nią wózkiem oraz nawet dwóch osób asystujących, gdy w danym przypadku zajdzie taka potrzeba. Stąd też rekomendowana powierzchnia takiego pomieszczenia musiałaby mieć wymiary przynajmniej 3x4 m (12 m²)⁸. Standardy te pokrywają się z tymi wypracowanymi przez brytyjski organ normalizacyjny⁹.

Wagę szczegółowego określenia warunków, jakie powinny spełniać komfortki można odnieść do wcześniej powołanych przepisów dotyczących pomieszczeń do przewijania i karmienia dzieci. O ile bowiem celem obecnie obowiązującej regulacji miało być ułatwienie funkcjonowania w przestrzeni publicznej rodzicom z małymi dziećmi, to jednocześnie zwraca się uwagę, że jest ona mało precyzyjna, co utrudnia jej prawidłowe stosowanie, bowiem przepisy stawiają wyłącznie warunek zapewnienia powierzchni, na której można przewinąć dziecko, miejsca, w którym można je nakarmić oraz wyposażenia go w umywalkę i wentylację. W praktyce przepis ten jest niekiedy interpretowany w taki sposób, że pomieszczenia te są łączone z toaletami (przeważnie damskimi)¹⁰, co w oczywisty sposób stoi w sprzeczności z celem, jaki te pomieszczenia mają spełniać. Stąd też szczególnie istotne jest, by przy opracowywaniu przepisów wprowadzających obowiązek projektowania komfortek uniknąć podobnych nieścisłości.

Rozważenia wymaga również status, jaki powinien zostać nadany komfortkom. W tym zakresie istnieją różne podejścia – zgodnie ze standardem brytyjskim powinny to być pomieszczenia oddzielone zarówno od „standardowych” toalet dla osób z niepełnosprawnościami, jak i pokoi do przewijania dzieci, choć usytuowane w ich

⁸ Zob.

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=541588888072030&set=pb.100066627702562.-2207520000> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

⁹ „Design of an accessible and inclusive built environment”, s. 131-134; źródło: http://www.towardsvision.org/uploads/4/0/3/7/40379829/bs_8300-2-2018_buildings.pdf; dostęp 7 kwietnia 2023 r.

¹⁰ Zob. § 85(a) Pomieszczenia do karmienia i przewijania dzieci w: M. Bursztynowicz, M. Sługocka, Warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Komentarz; Warszawa 2022; SIP Lex, [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

poblizu¹¹. Inne podejście prezentuje np. Japonia, gdzie zakłada się szerokie grono potencjalnych użytkowników (takie pokoje są wyposażone zarówno z infrastrukturę potrzebną małym dzieciom, osobom z niepełnosprawnościami, ale mogą służyć również osobom starszym czy kobietom w ciąży)¹². Wydaje się jednak, że choćby ze względu na postulowaną powierzchnię takich pomieszczeń warto rozważyć wyodrębnienie w przepisach kolejnego rodzaju pomieszczenia higieniczno-sanitarnego w postaci komfortki oraz – jak wspomniano wcześniej – szczegółowego określenia jego parametrów oraz katalogu podmiotów, których obowiązkiem byłoby utworzenie takiego miejsca.

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 16 ust. 1 w zw. z art. 17b pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o analizę przedstawionego wyżej zagadnienia oraz rozważenie podjęcia prac legislacyjnych w zakresie zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami dostępności przestrzeni publicznej poprzez ujęcie w powszechnie obowiązujących przepisach prawnych obowiązku zapewnienia toalet dostosowanych do wykonywania czynności higienicznych wobec osób z niepełnosprawnościami potrzebujących bardziej intensywnego wsparcia, a zwłaszcza korzystających ze środków chłonnych i cewników, oraz określenia norm budowlanych dla takich pomieszczeń. Wydaje się, że trwające prace nad projektem rozporządzenia w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie powinny również objąć wskazane w niniejszym piśmie kwestie¹³. Będę zobowiązany za poinformowanie mnie o podjętych w tej sprawie decyzjach.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

¹¹ Zob. „Design of an accessible and inclusive built environment”, op. cit. s. 131.

¹² Zob. <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/1973557> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

¹³ Zob. <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12353350/katalog/12829414#12829414> [dostęp: 25 kwietnia 2023 r.].

/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

1) **Pan Grzegorz Puda**

Minister Funduszy i Polityki Regionalnej

2) **Pan Paweł Wdówik**

Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

3) **Pan Paweł Olszewski**

Przewodniczący Komisji Infrastruktury Sejmu RP

4) **Pani Urszula Rusecka**

Przewodnicząca Komisji Polityki Społecznej i Rodziny Sejmu RP

5) **Pan Jan Hamerski**

Przewodniczący Komisji Infrastruktury Senatu RP

6) **Pan Jan Filip Libicki**

Przewodniczący Komisji Rodziny, Polityki Senioralnej i Społecznej Senatu RP